

Vyšehrad ROZHOVORY

Tomáš Tureček /
Miroslav Bárta
**KOLAPS
NEZNAMENÁ
KONEC**

Tomáš Tureček / Miroslav Bárta

KOLAPS NEZNAMENÁ KONEC

Fotografie Martin Frouz, Kamil Voděra, Milan Zemina, Vladimír Brůna, Veronika Dulíková, Ludvík Hegrlík, archiv Českého egyptologického ústavu FF UK a archiv Miroslava Bárty
Obálku s použitím fotografie Martina Frouze a grafickou úpravu navrhl Vladimír Verner
Odpovědná redaktorka Radka Fialová

E-knihu vydalo nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,
roku 2013 jako svou 1203. publikaci
Vydání v elektronickém formátu první
(podle 1. vydání v tištěné podobě).
Doporučená cena E-knihy 150 Kč

Nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,
Praha 3, Víta Nejedlého 15
e-mail: info@ivysehrad.cz
www.ivysehrad.cz

Copyright © Tomáš Tureček, Miroslav Bárta, 2013

ISBN 978-80-7429-427-3

Tištěnou knihu můžete zakoupit na www.ivysehrad.cz

*Dnešní doba je jakýmsi přechodem;
včerejší pravdy, zákonitosti a jistoty jako by neplatily;
dnešku chybí smysl a směr,
zatímco zítřek se stále ještě ztrácí v mlze.
Rozhodnutí, kterým směrem budeme kráčet, může mít
zásadní význam pro budoucnost naší civilizace.*

Miroslav Barta

ÚVODEM

Vzduch, který mě udeřil do nosu po vystoupení letadla, se mi vůbec nelíbil. Byla ještě hluboká březnová noc a káhirské mezinárodní letiště se topilo v žlutohnědém oparu. Špatně se dýchalo a navíc byla zima. Ta mě nepřekvapovala – zimu jsem ostatně zažil při každé své cestě do Afriky, ač by to člověk neznalý věci nečekal. Ale to protivné štípání do nosu i očí začínalo být čím dál nepříjemnější.

„Chamsín,“ pronesl stručně muž, který nám s několika kolegy kráčet v ústřety. Vítr z pouště přinášející dusivý písek byl všude a znepríjemnil nám setkání, na které jsem se těšil. Přiletěli jsme s fotografem dokumentovat poslední nálezy našich egyptologů pro *National Geographic*, ovšem nevlídné počasí naznačovalo, že bude pracovat spíše proti nám. Už proto jsem byl rád, že na nás někdo čeká. Muž v polním oblečení, který nás vítal, byl Miroslav Bárta, v té době sice ještě ne profesor, ale už významný pracovník české egyptologie, který měl na českých archeologických koncesích v Egyptě na starosti celou řadu projektů.

Projížděli jsme terénní toyotou noční Káhirou a obraz z auta byl skutečně přízračný. Nečekal jsem, že mnohamilionová megalopole se vůbec může někdy uložit ke spánku, všudypřítomný žlutavý prach odrážející se v mdlém světle pouličních výbojek navíc dodával scéně apokalyptický nádech. Takhle nějak by to mohlo vypadat, kdyby se zhroutil svět, pomyslel jsem si tehdy. Vůbec jsem netušil, že tento pocit, který mi evokoval dětské představy, co bych dělal, kdybych byl najednou na světě úplně sám, bude jednou rámovat rozsáhlou oblast lidského bádání, o níž bude v knize, kterou právě držíte v ruce, řeč.

Téma kolapsů dávných i nedávných civilizací však v té době ještě nebylo tak frekventované, veškerou svoji pozornost jsem proto zaměřil na to, abychom z Egypta přivezli co nejvíce materiálu pro reportáž o klasické archeologii. Přesto se ten prvotní pocit vracel. Vlastně hned poté, co jsme dorazili do komplexu, kde naši vědci mají svůj hlavní stan. Jedná se o mohutnou budovu v těsném sousedství české ambasády, obehnanou několikametrovou betonovou zdí – pozůstatek dob, kdy jsme měli v Egyptě rozsáhlé obchodní zájmy a prostory v železobetonovém věžáku si pronajímaly četné tuzemské firmy. Dnes ke svému účelu slouží jen zlomek kapacity, ovšem jako kulisa neklidných dob slouží mnohapatrové monstrum dokonale. Zvláště když se podívám na situaci v Egyptě v současných dnech. Vlastně si říkám, že takový český Malevil uprostřed Káhiry možná není zbytečný.

Nebyl ale zbytečný ani v minulých letech, kdy jsme na vykopávky v Abúsíru pravidelně jezdili. Vlastně se stal takovou malou českou oázou i v dobách, kdy věci v Káhiře – nakolik se nám to nemuselo líbit – měly svůj řád. Spolupráce s českými egyptology se změnila z pracovní povinnosti na příjemné partnerství a s Mirkem Bártou jsme se posléze spřátelili. Zatímco na začátku jsme nevěděli, co můžeme jeden od druhého čekat, brzy jsme zjistili, že na řadu věcí máme podobné názory. Debaty byly navíc často lemovány poušť, pro kterou mám, stejně jako Mirek Bárta, velkou slabost. Téma kolapsů civilizací vstoupilo do našich diskusí velmi nenápadně, jak důležité věci občas přicházejí. Matně si vzpomínám, že na začátku byla zmínka o nálezů zbytků brouků, z nichž naši odborníci dokázali vyčíst, co se před tisíci lety dělo s tehdejšími klimatem. Tehdy mi to přišlo jako nepodstatný detail, vůbec jsem netušil, že zanedlouho vznikne celá myšlenková konstrukce, nad níž budu tolik přemýšlet.

Kdysi dávno na škole jsme měli předmět zvaný „teorie žánrů“. Učení jsme debatovali, čím se ten který žánr vyznačuje, a pak si jej zkoušeli sami poprvé napsat. Žánr, který máte momentálně před sebou, by měl být z logiky věci rozhovorem knižním. Abych dostal profesionální deformaci, přesněji bych ho ale raději nazval rozhovorem publicistickým rozšíře-

ným. S Mirkem jsme se totiž shodli na jedné věci: tato kniha by neměla skončit na nočním stolku a sloužit jako „předspací“ příprava na několik pokračování. Téma si v tomto případě žádá, aby ji čtenář přečetl pokud možno na jeden záťah, aby se mu propojily obrazy minulé s očekáváním budoucího. A nechtěť poté putuje kniha do dalších rukou, aby oslovila co nejvíce zájemců.

Má vlastní zkušenost, a stejně tak i Mirkova a celé řady našich přátel a známých, totiž ukazuje, že lidí, kteří začínají mít nejasný pocit, že „takhle to dál přece nejde“, neustále přibývá. Problémem ale je, při chronickém nedostatku času každého z nás, najít v obrovském informačním přílivu důležitá fakta – navíc propojená do souvislostí. Nám všem „hledajícím“ se přitom nabízí jedinečná možnost: zatímco v každodenním shonu sbíráme střípky poznatků, neschopni složit je do skutečného obrazu poznání, existuje již početná skupina odborníků z nejrůznějších oborů, kteří se na vznik, vzestup i zánik civilizací, co tu byly před námi, dívají jako na hotový obraz, k němuž jednotlivé střípky teprve dohledávají. Nevystupují každodenně v televizních pořadech, neplní stránky společenských časopisů. Organizují semináře a konference pro ty, kteří se zajímají. Ale i tam je čas nepřitelem – přednášky jsou spoutány powerpointovými prezentacemi, aby zaznělo co nejvíce potřebného a zajímavého. Na posluchače se tak valí mnohdy dosud netušená fakta, která nemá ani čas řádně strávit.

Miroslav Bárta, jako jeden z nejvýraznějších představitelů této akademické skupiny, má dar na zmíněné téma srozumitelně a zajímavě mluvit. Přišlo mi již několikrát škoda, že i on musí přednést, co má na srdci, v rámci předepsaných dvaceti minut, zvláště když musí v kostce shrnout dějiny nejdéle trvající říše v dějinách a k tomu ještě přidat poučení pro dnešek. Proto jsem přivítal možnost, že na otázky, které nestačily padnout po skončení konferencí, bude čas a prostor na tomto místě. Vlastně je to takové prodloužené povídání z egyptské pouště.

Staré latinské rčení „historia magistra vitae“ říká, že historie je učitelkou života. Možná se o tom sami brzy přesvědčíme. Tíše doufám, že ne.

Tomáš Tureček

Egyptologie není normální práce

- Jak se člověk stane egyptologem ■
- První setkání s vykopávkami ■ Česká věda
na světové úrovni ■ Jsme si s Egypťany
podobní? ■ Co se dá dnes ještě objevit?
- Budoucnost oboru v době úspor

Představa, že s profesorem Bártou půjde udělat obsáhlejší rozhovor, který by se navíc týkal i jeho samotného, se zdála zpočátku téměř nemožná. Vzhledem k častým cestám i pracovním povinnostem jsou naše schůzky vzácné a povětšinou se omezují na řešení operativních věcí – co nového se podařilo v Egyptě objevit a co bychom mohli publikovat v našem časopise. Nakonec zasáhla šťastná náhoda – profesorův měsíční studijní pobyt v Japonsku. Pamětliv vlastní zkušenosti s pocitem vykořeněnosti při každodenním návratu do tokijského hotelu jsem se cynicky utěšoval představou, že něco podobného by mohlo zafungovat i v jeho případě. Ne náhodou jsem proto první část rozhovoru zaměřil osobně – v naději, že časová i geografická vzdálenost vykoná své a Miroslav Bárta bude sdílnější i v oblasti, v níž vědci příliš sdílní obvykle nebývají.

* * *

Jaká vlastně byla tvoje osobní cesta k egyptologii? Vydal ses v něčích stopách, nebo sis musel prošlapat vlastní stezku?

To je opravdu hodně stará historie. Matně si pamatuji, že jsem byl dosti zlobivé dítě a stále něco při vyučování vyváděl. V 5. třídě jsem na jedné hodině dějepisu zřejmě zase vyrušoval,

předpokládám, že hodně, protože jsem za trest dostal za domácí úkol naučit se dlouhý popis pod obrázkem staroegyptských pyramid v Gíze. Měl snad deset řádek a já byl pořádně naštvaný. Myslím, že to bylo takhle nějak, první hodina o starém Egyptě. Dodnes tu knížku dějepisu vidím, na deskách měla barevnou fotografii slavného býka z Altamiry.

Podporovala tě rodina v tvém rozhodnutí, nebo bylo potřeba si ho obhájit a prosadit?

Musím říci, že moji rodiče byli velmi tolerantní. Tatínek pracoval dlouhá léta na matematicko-fyzikální fakultě ve vývojových dílnách, takže jako technik často kroutil hlavou, ale nechával mě být. Naposledy měl tendenci zasahovat do mého života, když jsme ve škole probírali množiny a strašlivě jsme se doma pohádali o to, jak to je správně. Chudák prohrál. Nevím, jestli to v něm zanechalo následky, ale od té doby jsem si „dělal, co jsem chtěl“. A maminka je chápavá žena, což sekretářky, kterou celý život byla, nutně musí být. Pro ni bylo důležité, že jsem se slušně učil a neměl až tak velké průšvihy. Takže to tak složité nebylo.

Pomohla ti na cestě k profesi i četba literatury, nějaká magická kniha, kterou mají mnozí z nás?

Samozřejmě před rokem 1989 byla s knížkami, a to jak českými, natož cizojazyčnými, velká svízeľ. Možná si taky vybavíš slavné čtvrtetční fronty, když zavázeli knihkupectví novými tituly. To si dneska už mladší generace neumí ani představit... Pamatuji si, že jednou z mých prvních cizojazyčných publikací byla knížka Jaromíra Máľka a Johna Bainesa *Atlas of Ancient Egypt*, která po revoluci vyšla i česky. Vůbec před rokem 1989 člověk musel hodně usilovat o to, aby nějakou kloudnou četbu sehnal. V češtině to byly hlavně knížky Vojtěcha Zamarovského. Ten pro popularizaci archeologie a dějin starověku udělal opravdu hodně. Když člověk šáňel starší knížky, tak se obvykle musel zaměřit na antikvariáty. Jako student Gymnázia Jana Nerudy na Malé Straně jsem chodil nejraději do antikva-

riátu na Újezdě, tam se daly najít opravdu poklady. Dnes je tam obchod s použitým šatstvem. Když dlouho po revoluci ten antikvariát zrušili, protože se zřejmě neužíval, řekl jsem si asi poprvé, že je něco s naší společností špatně. A představ si, že tam je ta vetešárna dodnes. Možná tam jsou kořeny mojí cesty ke kolapsům o mnoho let později, prostě jsem se tehdy strašně našel na poměry.

K tomu se určitě ještě dostaneme. Teď jsme ale teprve u tvého studia, u směřování k tvé budoucí profesi.

V tomto ohledu jsem měl velké štěstí. Těžko se ale dnes již vysvětlují souvislosti. Vyrůstal jsem v osmdesátých letech minulého století, nebyly ještě počítače, internet, počítačové hry na prvních strojích, jako byl Atari, se mě de facto netýkaly. Že by člověk někam letěl, například na víkend do Londýna, to bylo vyloučeno. Vrcholem pro mě byla pomaturitní návštěva berlínských muzeí. To bylo léto 1988. Knížky vesměs také nebyly. Jednou větou, pokud tě něco zajímalo, musel jsi hodně usilovat o to, abys získal informace, něco se dozvěděl, s někým se setkal, sehnal knížku.

Jako člověk, který se ve stejné době, kterou popisuješ, chystal na novinářinu, si velmi dobře pamatuji na okamžik, kdy mi otiskli první příspěvek v novinách. Vzpomínáš si i ty na svoji první „akademickou“ stopu?

Jako středoškolák jsem se zúčastnil takzvané středoškolské odborné činnosti. Byla to soutěž v rámci různých oborů jako matematika, fyzika a chemie. Byl tam také dějepis, tak jsem se rozhodl napsat cosi. Nakonec z toho byla práce o sjednocení Egypta a prvních kultech bohů. Tehdy se psalo na psacích strojích s průklepovým papírem. Nikdo z mladší generace si už neumí představit, co to bylo za martyrium. A těch překlápů! Vstupem na univerzitu (tehdy to byla velká věc) v roce 1988 na obory historie a pravěká a raně středověká archeologie jsem se dostal mezi lidi, kteří obor prožívali a neexistovalo pro ně téměř nic jiného. Většina z nich setrvala v oboru dodnes

a víceméně ho utváří – Jan Turek, Věra Jaklová, Michal Erné, Jiří Militký, Martin Ježek, Martin Tomášek, historik Jarda Šebek a další byli již tehdy trochu mimo standardní kritéria „normálnosti“ a díky Bohu jim to i zůstalo. Já se tak přes noc dostal do intelektuálně velmi povzbudivého prostředí. Po roce se mi navíc podařil přechod na vysněnou egyptologii, takže jsem získal možnost denně nasávat egyptologické poznatky. Myslím, že jsem tehdy byl hodně šťastný.

Co tvůj první odborný článek?

To si taky celkem pamatuju. Bylo to po třetím ročníku studia. Měl jsem za sebou první pobyt v Egyptě na expedici, kde jsem zpracovával metráky keramiky z pyramidového chrámu panovníka Ranefera. Tento chrámový komplex objevila v Abúsíru expedice vedená profesorem Vernerem. Mým úkolem bylo střepy a nádoby uspořádat a dát jim nějaký smysl. Tehdy jsem si také všiml, že takzvané pivní džbány, nádoby, ve kterých Egypťané uchovávali pivo, mají standardizované objemy, které se mění v čase. Čím blíže ke konci Staré říše, tím byly jejich objemy větší. Tak jsem narazil na problém ekonomických platidel ve starověkém Egyptě a na problematiku inflace. Ten článek měl tehdy tři stránky a vyšel v jednom poměrně známém francouzském časopise zaměřeném na problematiku staroegyptské keramiky. Dodnes se k těmto teoriím vracím prostřednictvím hodnotových univerzálií a jejich role ve staroegyptské společnosti.

Kdo tě na tvé cestě nejvíce formoval, jak by se dnes řeklo, koho považuješ za svého mentora?

Počínaje základní školou jsem potkal spoustu nádherných lidí. Když o tom přemýšlím, tak je opravdu důležité, jak je člověk vychováván v rodině a pak také na základní škole. Na univerzitě to byla spousta lidí a nechci příliš vyjmenovávat, protože jich byla dlouhá řada a na někoho bych určitě zapomněl. Pár jich ale musím zmínit. Paleolitik Jan Fridrich, díky kterému jsem málem skončil v Africe při zkoumání raných hominidů.

S rodinou (táta, máma a sestra) v Karolinu po udělení titulu profesor pro obor egyptologie. Foto archiv Miroslava Bárty.

Eva Pardey s manželem Karlem během oběda poblíž Hannoveru. Foto archiv Miroslava Bárty.

Syn Jan s mým beduínským přítelem Sámím během cestování po Západní poušti. Foto archiv Miroslava Bárty.

Dcera Julie a její zkoumání megalitických staveb v západní Evropě. Foto archiv Miroslava Bárty.

Prof. Miroslav Verner v diskusi s reisem Ahmadem v Egyptské poušti.
Foto Martin Frouz.

Reis Ahmad během průzkumu pouště v oáze El-Héz.
Foto Martin Frouz.

Jaromír Málek během výzkumu v Abúsíru poblíž Nyuserreovy pyramidy.
Foto archiv Českého egyptologického ústavu FF UK.

Evžen Neustupný pro svůj intelekt, nadhled a schopnost sofistikované legrace, jeden z vedoucích mé magisterské práce. My jsme totiž ještě studovali řádné pětileté obory a nebyli obětmi schizofrenního Boloňského systému*.

Když se ale naplno otevřely hranice, určitě to znamenalo i příchod dalších lidí, kteří tě formovali, ne?

Tak to nemůžu zapomenout na Jaromíra Mála, který se po revoluci začal vracet z Oxfordu do Prahy a také nás učil a mě osobně o mnohém poučil. Rozhodně ale musím zmínit i německou egyptoložku Evu Pardey. V polovině devadesátých let minulého století – to zní ale hrozně a tak dávno – jsem měl možnost studovat asi rok a půl v Hamburku, což tehdy byla bašta staroříšské egyptologie. Mým „Doktorvaterem“ tam byl profesor Hartwig Altenmüller, jedna z dalších legend světové egyptologie. Nicméně cestu jsem našel především k této dámě. Potkali jsme se u kopírovacího stroje v suterénu, kde jsem si zrovna kopíroval Helckův text o staroegyptské administrativě. A paní doktorka, o které jsem netušil, ani jak vypadá – znal jsem její jméno jen z publikací –, se se mnou dala na nějaké téma do řeči. A setrvali jsme v rozhovoru u kopírky asi hodinu. Jak šel čas, pozvala mě k nim domů do Gehrdeny, kde žili s manželem a spoustou koček. Každý den se jezdilo pro litry mléka. Tam jsme trávili hodiny a hodiny povídáním o všem možném, včetně egyptologie a špaglu. Vloni bohužel umřela.

Žezlo české egyptologie jsi převzal po profesoru Miroslavu Vernerovi. Jak moc tě ovlivnil přímo on?

Miroslava Verneru jsem si chtěl nechat na konec. Jak říkají Angličané: *last but not least*. Profesor Verner mě do značné míry utvářel při přednáškách, seminářích a diskusích v Praze, nabídl

* Tzv. Boloňský proces je mezinárodní dohoda států z konce devadesátých let minulého století, která nově uspořádala vysokoškolské vzdělání. Mimo jiné rozdělila studia do dvou – později tří – cyklů a zavedla jednotný systém kreditů.

mi možnost pracovat v Egyptě a na vykopávkách v Abúsíru. S ním jsem začal nový projekt ústavu v Západní poušti, v oáze El-Héz, a dodnes spolupracujeme v mnoha oblastech, i když tu „čest“ mít větší díl odpovědnosti mám dneska já. Jemu patří velký dík za důvěru. Neměl to se mnou občas moc jednoduché. Dodnes to je člověk, se kterým se radím. Jeho zkušenosti prostě nejdou koupit jako houska na krámě.

Tak to už se dostáváme přímo na vykopávky do Egypta. Jaké to bylo, když jsi tam poprvé přijel? Jak dobře jsi byl na tamější realitu připravený? Hodnotím to podle sebe, protože pro mě to byl opravdový šok.

To si pamatuji zcela přesně. Přijeli jsme čtyři – se spolužáky Jaromírem Krejčím, Mirkou Sodomkovou (ta mezitím tragicky zemřela) a Sylvou Pavlasovou (dnes konzulka na ambasádě v Káhiře). Bylo to v říjnu roku 1991, na začátku třetího ročníku studia. A byla to škola ohněm. Kromě zaučování na výzkumu jsme měli na starosti nákupy pro expedici, chystání snídaní a obědů do Abúsíru. Často se nám stalo, že jsme k oblíbeným plechovkám tuňáka měli sice spoustu cibule, ale už ne otvírák na konzervy. To dusno, které pak nastávalo, bych nikomu nepřál... Přitom účast na výzkumu byla jako pohádka. Do té doby o tom člověk jen četl nebo slýchal z vyprávění, ale zažít to na vlastní kůži byl výjimečný pocit. Někdy si až nadávám, že nejsem schopen dnes ty pocity v sobě ještě vydolovat. Každý den se nám před očima měnila situace. První projekt, kterého jsem se mohl zúčastnit, byly výzkumy hrobek Kaopera a Fetektiho. Ty mě dost ovlivnily a jim vděčím i za své první články, které stále, paradoxně, ač byly první, považuji za velmi slušné.

Hraje ve vztahu k tvé profesi roli také to, že jak sám říkáš, egyptskou poušť miluješ?

Určitě. V poušti zapomeneš na okolní svět, na čas i civilizaci. Mnohem později jsem měl privilegium dvakrát cestovat hodně, opravdu hodně hluboko do pouště, do oblasti Gilf Kebíru a Gebel Uvejnátu. Jde o pohoří na jihozápadní hra-

nici Egypta se Súdánem a Libyí. Od okamžiku, kdy opustíš poslední asfaltku, ti cesta terénními auty se zkušenými řidiči trvá 4–5 dní, než tam dojedeš. Kdyby tě tam chytil akutní zápal slepého střeva, umřeš. Můžeš umřít na následky hadího uštknutí. Není problém najet na minové pole z druhé světové války a není problém se ztratit v písčném moři, zřítit se z duny nebo přijít o veškeré zásoby vody, které musí být na dvacet dní.

Přesto ti to za to všechno stojí...

Ano, přesto všechno to stojí za to. Čas se zde zastavil a stejně tak se nemění ani krajina, ani noční nebe plné hvězd s Mléčnou dráhou. Ticho, písek a čas jsou membránou, přes kterou se dá ale za jistých podmínek nahlédnout do hodně vzdálené minulosti. Jde o svět, kde kdysi existovaly první komunity pastevců dobytka, které později přispěly ke zrodu staroegyptské civilizace. Ty po sobě zanechaly mnoho archeologických a obrazových památek. A zejména některá malbami vyzdobená *abri* svědčí o tom, že toto byli intelektuální předchůdci tvůrců staroegyptské civilizace. Některá obsahují náboženské kompozice identické s představami staroegyptských obyvatel údolí Nilu a stejně tak zde nacházíme i předobrazy ikonografie staroegyptského panovníka. V průběhu 6. tisíciletí se ale místní ekosystém zásadně proměnil a v důsledku vysychání musely komunity chovatelů dobytka začít migrovat směrem na východ a jihovýchod, kde se postupně usazovaly v povodí Nilu a procházely proměnou v zemědělce. Kolaps v poušti tak stál u zrodu staroegyptské civilizace. No, není to pozitivní zpráva?*

Je to jeden z důvodů, proč jsi se s kolegy také rozhodl pracovat v egyptské Západní poušti, daleko od civilizace a ve značném nepohodlí?

To byla spíše náhoda. V roce 2000 se konal kongres Mezinárodní egyptologické asociace v Káhiře a padla výzva a žádost

* M. Bárta tuto teorii publikoval v práci *Plavci v písku*, která vyšla česky i anglicky v roce 2011.

egyptské strany, tehdy vedené ještě Zahim Hawásem, aby se zahraniční expedice více věnovaly výzkumu a záchraně památek v egyptské deltě a v poušti. My jsme s profesorem Vernerem tehdy již delší dobu uvažovali o nové archeologické koncesi a padlo tak rozhodnutí tuto výzvu podpořit. Rozhodli jsme se požádat o koncesi pro průzkum a archeologický výzkum malé oázy ležící asi 30 kilometrů jižně od oázy Baharija. Jednalo se o oblast, která nebyla de facto nikdy detailně zkoumána, a byla tak určitým příslibem a samozřejmě i výzvou pro nás, zda uspějeme.

To vypadá, že na egyptské poměry jste pochodili celkem snadno.

Tak jednoduché to přece jen nebylo. První problém nastal totiž záhy. Když jsme poprvé přijeli do Hajezu, ukázalo se, že jde o tak obrovskou oblast, že jsme museli věnovat dvě archeologické sezony pouhému průzkumu. Takže jsme jen chodili a zaměřovali významné objekty, vodní zdroje a lokality a opatřovali je interpretací, co se týče jejich charakteru, funkce a stáří. Podařilo se nám identifikovat i starověká pole z doby římské. Během následujících několika archeologických sezon se nám podařilo objevit významné lokality z doby stavitelů pyramid i z doby římské. Zejména osídlení ze 3. a 4. století se ukázalo jako historicky unikátní, protože na základě našich archeologických nálezů se podařilo dokázat, že šlo o jedny z nejstarších křesťanských komunit na území Egypta. Zde je nikdo nerušil a neohrožoval. Co ale ohrožovalo nás, byly hadi, které nesnáším obecně. A kobry a zmije růžkaté nesnáším dvojnásob. Jsou to zabijáci a v okamžiku, kdy se oteplí, jsou v Hajezu všude. Jsou tak nebezpeční, že místní hlídači spí v horkých měsících léta v zavěšených sítích. Jednou ráno nám dělník vařil čaj a seděl přitom na písku. Poté co se zvedl, aby nám nalil, se na povrch pouště prodrala kobra. Bylo to přesně na tom místě, kde před pár sekundami seděl...

Často mluvíš o důležitosti rodiny. Jak sám zvládáš rodinný život, když musíš často a na poměrně dlouhou dobu od rodiny odjíždět?

Je vůbec možné, aby egyptolog bral svoji rodinu s sebou, nebo je to práce pro ulky samotáře?

Egyptologie se nedá dělat jako práce. Musíš být posedlý, fanatický, a ještě k tomu mít sílu to vydržet roky. Také u nás na ústavu panuje v rámci fair-play vysoce konkurenční prostředí, pracuje se jako v Japonsku. A pokud se to všechno ještě seběhne tak, že si člověk vybere jako specializaci archeologii, je hodně obtížné vše skloubit dohromady. Prakticky nemožné bez kolaterálních škod. Rodina samozřejmě trpí, děti trpí, nemluvě o rodičích a kamarádech. Když jsem byl dlouhodobě pryč, obě děti mi obvykle psaly a malá Julie ještě píše lakonické dotazy, kdy že se vrátím a že jí chybím. Člověku není lehké po těle, tím spíš, že neví, kdy a jak se mu to vrátí. Na druhou stranu si říkám, že důvody jsou to pochopitelné. Čím jsem ale starší, tím více se snažím svou odpovědnost sdílet s ostatními kolegy. A hlavně omezovat cestování. To mi zrovna letos ale moc nejde.

Jaký je rozdíl mezi podmínkami práce českého egyptologa a dejme tomu kolegy z Německa? Nelákalo tě přejít někam, kde by byly ještě širší možnosti výzkumu?

Dříve jsem měl tendenci to řešit, ale nyní jsem na to už asi starý, unavený nebo příliš vytížený. Podmínky v zahraničí jsou samozřejmě velmi odlišné, egyptologie je výsadou vyspělých zemí, takže samozřejmě že se člověk často dostane na zahraničních univerzitách do velmi inspirativního a lákavého prostředí. A poměry v českém školství jsou, obávám se, neblaze známé také. Na druhé straně je třeba říci, že nikdo nikoho nenuť dělat to, co dělá. Je to každého dobrovolná volba. Dnes si myslím, že Praha představuje doslova a do písmene světové centrum egyptské archeologie 3. tisíciletí před Kristem, na naše konference se sjíždí celý svět. Máme unikátní knihovnu a skvělé archeologické koncely v Egyptě i Súdánu. Takže málokde na světě by člověk našel to, co se podařilo za desítky let vybudovat na Univerzitě Karlově. Profesně jsem zcela

naplněn tam, kde jsem. A je povzbudivé vidět, že má cenu, význam a smysl pokračovat v tom, co nám tady vybudovali a postupně předávají starší kolegové.

Takže jsi spokojený se stavem, který je? Ústavu se daří v době úsporných opatření procházet bez větších šrámků?

Tady samozřejmě cítím frustraci. V současné době jsme při nárůstu cen v absolutních číslech chudší v rozpočtu téměř o třetinu. Rok jsme tuto situaci, která ohrožuje naši práci, její kvalitu i samotné vědecké bádání v Praze řešili s rektorem a ministerstvem školství. Všichni nám klepali po rameni a říkali, jak jsme skvělí. Nic se však nestalo. To mělo za následek částečné propouštění lidí na ústavu a myslím, že to nebylo poslední slovo. Museli jsme udělat výrazné kompromisy v oblasti vědeckých projektů, rozsahu výzkumů, publikačních výstupů i modernizace technického zázemí a růstu knihovny, která je absolutní alfou a omegou naší vědy. Ten rok nekonečných jednání s úředním šimlem byl fascinující. A zároveň velmi depremující. Kdo ale v dnešní době nemusí dělat úsporná opatření? Hledáme cesty, ale zatím se to až tak nedaří. A jak kdysi někde podotkl profesor Václav Klaus, vědec by měl být chudý...

Kolik si myslíš, že naše malá země egyptologů potřebuje? Jak jsi právě řekl, všichni se touto specializací momentálně uživit nemohou.

Samozřejmě nemohou. Snažíme se také obor neotevírat každý rok. Rozumní studenti jdou studovat praktičtější obory. Již jsem říkal, že jako egyptolog přežije jen fanatik. V dnešní době je „pracovní trh“ víceméně nasycen. Někteří egyptologové odcházejí pracovat na projekty v zahraničí, většina ale skončí někde jinde – v archeologii, ve státní službě, v diplomacii. Má vize je, že v budoucnu bude založen studijní obor strategických studií zaměřených na studium klimatu, archeologie, historie, statistiky a geologie se vztahem k vývoji komplexních společností.